

Kıbrıs Rumcasındaki Türkçe ve Türkçe Yolu İle Girmiş Alıntı Kelimeler

The Turkish In The Greek Cypriots And Quoted Words Which Entered Whereby The Turkish

Rıdvan ÖZTÜRK *

Özet

Türkçe ile Rumca arasındaki dil etkileşimi genellikle tek merkezli olarak işlenmiştir. Yapılan çalışmalarda özellikle Anadolu coğrafyasındaki Rumcadan Türkçeye girmiş kelimeler değerlendirilmiştir. Kıbrıs coğrafyasındaki Türkçe Rumca dil ilişkisi üzerinde pek durulmamıştır. Dört yüzyılı aşkın bir süre bir arada yaşamış olan iki toplumun birbirinin dilini etkilemesi elbette kaçınılmazdır. Kıbrıs'ta bu dil etkileşimi günümüze yaklaştıkça Türkçenin aleyhine bir durum göstermiştir. Özellikle Türk nüfusunun ve Türkçe nüfuzunun azaldığı bölgelerde Rumcanın artan etkisiyle, konuşma dili olarak Türkçenin yerine Rumca'yı tercih etme ve eserleri Rumca olarak verme ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada, Kıbrıs Rumcasındaki Türkçe ve Türkçe yoluyla girmiş olan alıntı kelimeler tespit edilerek, onların genel özellikleri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Kıbrıs Rumcası, dil etkileşimi, Türkçe alıntı kelimeler, sözlük

Abstract

The language interaction between Turkish and Greek is usually examined as one-way. In current researches, especially in the geography of Anatolia words which were taken from Greek to Turkish were evaluated. Turkish and Greek language interaction was ignored in Cyprus geography. It is inevitable that two communities, who survived together over 4 centuries, influenced each others' language. This language interaction in Cyprus projected in opposition to Turkish Language nowadays. Greek was chosen as spoken language and the words were given in Greek by the increasing influence of Greek in the regions where Turkish population and power decreased. In this research, Turkish in the Greek Cypriots and quoted words which entered whereby the Turkish were established and the general characteristics of these words were considered.

Key Words

The Greek Cypriots (Roumish), language interaction, Turkish quoted words, vocabulary

* Yard. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edb. Eğt. Böl Öğr. Üyesi, ozturk@selcuk.edu.tr

Kıbrıs Rumcasının Yunanistan'da konuşulan Rumcadan ayrılıklar gösterdiği bilinmektedir. Bu ayrılığın temelinde yatan sebeplerin başında coğrafi uzaklık ve bunun tabii sonucu olarak da dile ait farklılıklar bulunmaktadır. Son döneme gelinceye kadar adada Rumcanın temsilcileri konumunda olmuş olan unsurların tek bir etnik tabana bağlı olmaması da bunda önemli rol oynamıştır. Dünden bugüne uzanan zaman dilimi içerisinde adadaki Hristiyan toplulukların ifade vasıtası olarak Rumca genel geçer bir dil (lingua franca) olmuştur. Ayrıca yüzyıllar süren Türk hâkimiyeti boyunca etkilenmenin getirdiği farklılaşma da devam etmiştir. Türk hâkimiyetinin zayıfladığı, Türkçenin nüfuzunu yitirdiği yerlerde ve zamanlarda Rumcayı öncelikli dil, hatta anadili hâline getiren bazı Türk bölgelerinin de Kıbrıs Rumcasının farklılaşmasında belli oranda katkıları olmuştur. Bu yazıda Kıbrıs Rumcasındaki Türkçe etkisinden bahsedilerek, bu etkilenmenin özellikle kelime boyutu üzerinde durulmuştur.

Kıbrıs Rumcasında tespit edilen alıntı kelimelerin çoğunluğu tarafımızdan derlenerek belirlenmiş kelimeler değildir. Çalışmanın sözlük kısmının ortaya çıkmasının iki aşaması bulunmaktadır. İlk aşamasında, kelimeler belirlenirken bilhassa Ergün 1966; İslamoğlu 1994a, İslamoğlu 1994b, İslamoğlu 1994c künyeli kaynaklardan faydalanılmıştır. Bunların dışında da değişik eserlerde Türkçe yoluyla girmiş alıntı kelime olarak rastladığımız kelimeler listeye dâhil edilmiştir. İkinci aşamasında Türkiye kütüphanelerinde (Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, Milli Kütüphane vb) bulamadığımız "Language Contact & Lexical Borrowing in the Grek Cypriot Dialect" (Papappavlou 1994) adlı eser, çalışmanın daha geniş ve kapsamlı olmasına yardımcı olmuştur.* Bu kaynaktan alınan kelimeler çalışmamızın sözlük kısmında koyu punto ile yazılmıştır.

Papappavlou'nun Rumcadaki alıntı kelimeler listesinde geçen bazı kelimeler buraya alınmamıştır. Bunların bir kısmı Türkçe asıllı diye belirtildiği hâlde, kelimeler ile verilen anlamları arasında bağ kurulamamaktadır. Burada araştırmacının bir bilgi hatası olmalı: *čekhéro* "hazırlık yapmak, bakım yapmak" (<T. ceker); *kuniá* "balta" (<T. konia"); *khyestin* "kaçmak" (<T. kestin); *sinjéri* "mide, taşlık". Ayrıca Osmanlıca sözlükte (Devellioğlu 1997) yer almayan Arapça asıllı kelimeler de -doğrudan Arapçadan geçmiş şekiller olarak kabul edilerek- listeden çıkarılmışlardır: *alakhafa* "nasıl isterseniz", *kamáša* "kerpeten, pense", *krambi* "la-

* Kıbrıs Rumcasındaki Türkçe alıntı kelimelerle ilgili bir çalışma yaptığımı belirterek sayın Papappavlou'dan adı geçen eserini göndermesini istemiştim. Mart 2004 tarihinde eserle birlikte dil ilişkisi ile ilgili makalelerini de bize ulaştıran Papappavlou'ya teşekkür ediyorum. RÖ.

hana", *kuáfa* "guafa (meyve)", *kóllufos* "köylü, domuz", *kóthi yialla* "gidin, yallah", *merréxa* "mantar" (Papapavlou 1994, 48, 56).

Papapavlou 1994'te geçen alıntı kelimelerin de eklenmesi ile Kıbrıs Rumcasındaki Türkçe asıllı veya Türkçe yoluyla geçmiş alıntı kelimelerin tamamı verilmeye çalışılmıştır.

Rumcaya geçmiş kelimeler, onları derleyenler tarafından bazen farklı imlâ ile yazılmışlardır. Aynı sesin farklı harflerle yazılmasından dolayı (ç, ç, ts, dz; γ, g; c, j; a, ú vb.) farklı görünen kelimeler, Türkiye Türkçesinin alfabetine uygun olarak bir madde altında toplanma yoluna gidilmiştir. Kelimelerin diziminde alfabe sırasına genellikle uyulmuştur. Ancak sedalı-sedasız karşılıklarına göre ikili tespitler tek yerde ve bir arada verilmiştir: *gocagari, kojágari; burekki, purékhi; tufeki, duféçin* vb.

Bu farklılığın yanı sıra derleme yapanların ses algılamaları da, kelimelerin çok şekilli olmasında etkili olmuştur:

inati, yinattin, ğinadin, yğınadin, yinádi, xinaétis : "inat"
oğursizis, ğurzusiz, vursuzis : "uğursuz"
çadiri, dsadari : "çadır"
çanta, tsénda : "çanta"
cumbuşi, jimbósi, dzunbuşin : "cümbüş"
eglences, ylénjés, ğlendi : "eğlence"

Sözlük kısmının daha kullanılışlı olması açısından aynı kökten türemiş tabanlar veya birleşik kalıp şekiller de bir arada verilmişlerdir: *basathes* "paşalar", *paşalikkín* "paşalık"; *hui, xói*: "huy"; *xuirlís* : "huyly"; *huylidigos*: "huylanır"; *huizzissiz*: "huysuz".

Ayrıca bazı çekim ekli kullanımlar da, alındığı kaynaklardaki yazılımlarına uygun olarak sözlük dizinine madde başı gibi alınmışlardır: *soi* "soy", *soyimmu* "soyum", *soyissu* "soyun"; *başin* "baş", *başithes* "başlar"; *karçi, karji* "karşı", *gartçimmu, gartzimmas* "karşımda"; *jánemou* "canım", *habargamas* "haberlelerimiz" vb.

Kıbrıs'ta Yerleşim ve Dil Etkileşimi Durumu

Kıbrıs adasının Türkler tarafından 1571 yılında fethedilmesinden sonra iki dilin karşılaşmasının adada yaşayan Türklerin ve Rumların dilleri üzerinde etkisi olmuştur.

"1572 yılındaki ilk Osmanlı nüfus sayımında 905 köy meskun olup, 76 köy de boştu. Anadolu Türkleri Kıbrıs'a yerleştirilirken yeni köyler kurulmamış, eski köylere yerleştirilmişlerdi...1892 yılına ait sayıma göre ise 702 olan toplam köy sayısından 342'si tamamen Rumlar, 114'ü de ta-

mamen Türkler tarafından iskan edilmiştir Her iki etnik unsurun karışık olarak yaşadığı köy sayısı ise 346 idi. Bu sayı 1931’de 252’ye 1960’ta da 114’e iner. 1970’e gelindiğinde, toplam 602 köyden 444’ünde Rumlar, 110’unda Türkler yaşamakta olup, karışık köy sayısı ise sadece 48 kadardır”. (An 1999, 31–32).

Tarihî dönem içerisinde Osmanlı yönetiminin hâkim olduğu Lefkoşa, Gazimağusa ve Girne gibi büyük yerleşim yerlerinde geçerli dil olarak Türkçe kullanılmaktaydı. Bu bölgelerde, özellikle Lefkoşa’da Rum kadınlarının çoğu Türkçeyi mükemmel bir şekilde biliyorlardı. Ancak merkezi otoriteden uzaklaştıkça Rumcanın daha işlerlik kazandığı görülmekteydi. Özellikle Karpas, Dilirga, Baf’ın dağlık köylerinde, Akıncılar (Luricina) ve Dali gibi köylerde çoğunluk günlük hayatta da Rumca konuşurlardı. (Gökçeoğlu 1994, 168).

“Kıbrıslı Türklerle Rumların ortak yaşam ve karşılıklı etkileşimlerinde ticaret ve iletişim dili olarak Rumca kullanılıyordu....1921 yılı nüfus sayımına göre Lefkoşa kazasında 1019 ve Baf kazasında 350 Türk; 1931 yılı verilerine göre de Lefkoşa kazasında 1004, Baf kazasında 521 Türk anadili olarak Rumca konuşmakta idi. Bazı köylerdeki Türkler de hem Türkçe hem de Rumca bildikleri hâlde, Rumca’yı daha çok benimsemekte ve kendi aralarında bu dili kullanmakta idiler. 1955’lere kadar Rumca konuşan Müslüman köyler adanın her tarafına yayılmıştı ve Rumlarla aynı geleneksel yaşam biçimini sürdürüyorlardı” (An 1999, 32)

Bu etkileşimin derecesi özellikle karışık olarak nüfusun yerleştiği bölgelerde daha da artmaktadır. İki toplumun da ana kitlelerinden uzak kalması neticesinde dil özelliklerinin ayırıcı unsurlarının belli ölçüde izole edildiği anlaşılmaktadır. Adanın sakinlerinden bir Türk hatıralarında bu durumu şöyle dile getirmektedir:

“Yeni kuşak dışında, Kıbrıs Rumcasıyla Yunanca arasındaki farkı bilmeyen yoktur. Bir Kıbrıslı Rum’la bir Kıbrıslı Türk’ün konuşarak birbirlerini anlamaları için ne birisinin Türkçe, ne de ötekisinin Rumca bilmesine gerek yoktu. Az bir dikkat ve uğraş buna yeterdi. Ama şimdi böyle mi?” (Tahsin 1990, 14).

Türkler Rumca’yı öğrenirken kendi sözlü edebiyat geleneklerinden de faydalanmışlardır. Özellikle günlük konuşma diline yönelik olarak ihtiyaç duydukları kelimeleri nazım düzeni içinde ezberleme yoluna gitmişlerdir. Bu yaklaşım Anadolu’da da başka dillerin öğrenilmesinde görülen edebî bir usul olarak karşımıza çıkmakta idi. Ötekinin dilini öğrenmek, anlaşma zemini hazırlamanın ilk aşaması olsa gerek:

Acıkdım: *ebinasa*
 Susadım: *libsasa*
 Bapucum evde galdı
 Unuttum: *eksi hasa*

Fevzi'nin Tuhfetü'l-uşşak isimli eseri ile Yusufyan Han'ın Tuhfe-i Rumi isimli manzum lügatleri benzeri çalışmalardandır (Öztürk 2003, 212). Ancak Kıbrıs'ta Rumca öğrenme, sadece Rumca kelimeleri öğrenme, onları yeri geldikçe Türkçe söz dizimi içinde kullanma şeklinde olmamıştır.

“Bir Rumun, bir Türkle konuşurken Türkçe olarak konuştuğuna tanık oldunuz mu hiç? Türkler hep Rumca konuşmakta idiler. Rumca konuşmayı atalarımız öylesine alışkanlık hâline getirmişlerdi ki, hiç Rum olmayan köylerde bile Türkçe konuşulmuyordu. Çocuklar Rumca öğrenerek büyüyor. Rumca'yı benimsiyordu. Bu köylerde okul ya da cami yoktu.” (Gelen 1986, 276).

Adadaki Türklerin Rumca öğrenmelerinin ve onu tercih noktasında öne çıkarmalarının bir diğer sebebi ise Türk hâkimiyetinin etki alanını yitirmesine paralel olarak Türkçenin de etki alanını yitirmesidir. Resmî dil statüsünü kaybetmesi ve İngilizce ile Rumcanın eğitim kurumlarında da öğretilir olması Türkçe aleyhine bir gelişme olarak yer almıştır. Artık karşıdakini etkilemek veya onlara dillerini bildiğini göstermek gibi davranışların ötesinde resmî zorunluluk olarak da Rumca'yı öğrenmek gerekiyordu.

“Orta ve lisede biz pek Türkçe dersi okumamıştık. Zaten lisenin kolej bölümünden gelmiştik. Lisenin kolej bölümüne beşinci ya da altıncı sınıfta birkaç Türkçe dersi konmuş(1960 yılı)” (Tahsin 1990, 112)

Kıbrıs adasında Türk hâkimiyetinin ve Türkçe nüfuzunun kaybolmasına ters orantılı olarak Rumcanın nüfuzunun arttığını ve buna bağlı olarak da Türk asıllı insanların Rumca'yı kademe kademe öncelikli dil hâline getirdikleri görülmüştür. Bu öncelik, konuşma aracı olarak kullanmanın da ilerisine geçirilerek bazen sözlü ve yazılı edebiyat vasıtası şekline dönüştürülmüştür. Kıbrıs Türk Halk edebiyatında Rumca söylenmiş veya yazılmış (destan, şiir vb.) ürünlerin önemli bir yeri bulunmaktadır. (Öztürk 2005)

Kıbrıs'ta Türklere yönelik baskıların son dönemde artması sonucu millî benliğe sahip çıkma faaliyetleri çerçevesinde “Türk'ten Türk'e” ve “Rumca Konuşmama” gibi kampanyalar düzenlenmiştir. (Gökçeoğlu 1994, 169) Ağızdan çıkan her Rumca kelime için para cezası uygulanmıştır. Türk bölgelerinde uygulanan bu yasağın bir sonuç olduğu düşünülürse, bunu ortaya çıkaran sebepler daha net anlaşılabilir.

Yeni kuşak 1974 harekâtından sonra adada Türk ve Rum nüfusunun ayrışması ve ilişkinin kesilmesi sürecinde yetiştiğinden dolayı Rumca'yı bilmemektedir. Özel gayretleri olanların dışında, anne ve babası Rumca'yı bilenler bile artık Rumca'yı bilmemektedirler. Tabii olarak adanın güney kesiminde de benzer durum söz konusu olacaktır. Kıbrıs Rumcası ile verilmiş eserlerde, eskiye gidildikçe Türkçe kelimelerin çokluğu dikkati çeker. Yeni dönemlerdeki yazılı eserlerde her ne kadar Türkçeye yer vermemeye çalışıyorlarsa da kelimeler Rumcaya öylesine yerleşmiştir ki bunları göz ardı etmenin, kullanmamanın imkânı yoktur. (İslamoğlu 1994b)

Kıbrıs Rumcasına Geçmiş Kelimelerin Şekil Özellikleri

Kıbrıs Rumcasına Türkçe kanalı ile geçmiş alıntı kelimelerin tamamı Türkçe orijinli değildir. Türkçe orijinli olanların yanı sıra, Türkçeye bir başka dilden geçmiş, zamanla Türkçeleşmiş özellikle Arapça ve Farsça asıllı kelimelere de rastlamaktayız. Öncelikli olarak Ada Rumcasındaki alıntı kelimelerde bu ayrımı belirlemek mümkündür.

a- Türkçe kanalıyla girmiş olan alıntı kelimeler

Rumcadaki alıntı kelimeler genel itibarıyla Türkçeye Arapçadan ve Farsçadan girmiş yerleşik kelimelerdir. Bu kelimelerin Türkçe kanalıyla Rumcaya geçmiş olduğu, orijinal şekilleri yerine Türkçedeki şekillerine uygun olmalarından da anlaşılmaktadır: *ambanozi* "abanoz" <F.abnus, *bağçe* "bahçe" <F.bağçe, *çürväs* "çorba" <F. şorba, *menekşes* "menekşe" <F. menekşe; *dövelettin* "devlet", <A. devlet, *lokhömi* "lokum" <A. latilokum<rahatu'l-hulkum, *mataras* "matara" <A. mithare, *sefdahi* "siftah" <A. istiftah; *zerzevodyia* "zerzevat" <A.F.sebze+vat vb. Bu kelimelerin büyük çoğunluğu bugün yerleşik alıntı kelimeler olmak üzere Türkçede varlıklarını sürdürmektedirler:

acemis "acemi", *ahenga* "ahenk", *amaneti* "emanet", *asgerin* "asker"; *babutsi* "pabuç", *bakkalis* "bakkal", *bekaris* "bekâr", *beskesin* "peşkeş"; *cambazis* "cambaz", *cami* "cami", *cömertikis* "cömert", *çorçoves* "çerçeve"; *dövelettin* "devlet", *dulbani* "tülbent"; *fendzanin* "fincan", *fermanin* "ferman"; *gayrettin* "gayret", *hattirin* "hatır", *imreti* "ibret", *kebabi* "kebab", *kitabıs* "kitap", *kurbani* "kurban", *lafazanıs* "lafazan", *muhallebin* "muhallebi", *minare* "minare", *muktaris* "muhtar", *pehlivanıs* "pehlivan", *peşkiri* "peşkir", *rahattin* "rahat", *ridzalin* "rical", *sarrafiş* "sarraf", *suvarıs* "süvari", *talimin* "talim", *tembeli* "tembel", *testes* "testi", *vali* "vali", *veziri* "vezir", *zamanin* "zaman", *zorin* "zorla" vb.

Türkçedeki yerleşik alıntı kelimeler, Arapça ve Farsça asıllı kelimelerin dışında yine Macarca, Moğolca, İtalyanca, Fransızca ve hatta Yunanca kökenli olarak da karşımıza çıkmaktadır:

çaku "çakı" (Moğolca), *soba* "soba" (Macarca), *thulumba* "tulumba", *viða* "vida" (İtalyanca), *mayazi* "mağaza" (Fransızca), *méngeni* "mengene" (Yunanca) vb.

Kıbrıs Rumcasında geçen bazı Yunanca asıllı kelimelerin geri ödünçleme olduğu düşünülmelidir. Yunanistan Rumcası (Yunanca) ile Kıbrıs Rumcasının -art zamanlı olarak incelendiğinde- farklı olduğu bilinmektedir. Bu farklılık kelime hazinesinde de görülür. Kıbrıs Rumcasında "Beyrut" adı "*Berudi*" iken, Yunancada "*Virido*" şeklinde olup Kıbrıs söyleyişinin Türkçe kaynaklı olduğu açıktır. *laümi* ("lağım, tünel" <Y. lakhoma) kelimesinde de Türkçe kanalı açıkça görülmektedir. Yine G. Doerfer'in Rumca *geantá/cantı/'* dan gelmiştir diye belirttiği "*çanta*" kelimesini, T. Papahagi, Türkiye Türkçesinden geçmiştir diye belirtmektedir. (Tietze 473). Biz burada Kıbrıs asıllı olan ve hâlen Kıbrıs'ta alan ile ilgili çalışmalarda bulunan Papapavlou'nun Türkçe veya Arapça kaynaklı olarak gösterdiği bazı Yunanca asıllı alıntı kelimeleri geri ödünçleme örnekleri olarak listeye dâhil ettik:

anisos "anason", *barudi* "barut", *çengina* "çingene", *daftar* "defter", *fanári* "fener", *fellos* "tapa, mantar", *fundókhi* "fındık", *khyerathos* "kerata, boynuzlu", *khirázia* "kiraz", *laümi* "lağım", *marangos* "marangoz", *maymó* "maymun", *méngeni* "mengene".

Alıntı kelimelerin bir kısmı grup hâlinde alındığı için birleşik olarak kullanılmışlardır. Bu gruplar Arapça veya Farsça usule göre yapılmış tamlamalardır:

ardzihalin "arzuhâl", *gafenen* "kahvehane", *gaimakkamin* "kaymakam", *kherxanés* "kerhane, genelev", *inşalla* "inşallah", *maşalla* "maşallah", *vállahi* "vallahı", *yiállélli* "yalelli", *yiálla* "yallah" vb.

Alıntı kelimeler yalnız hâlli olabildiği gibi, önceki dönemlerde Türkçeye geçmiş olan yabancı eklerle de birlikte kalıp olarak görülmektedir:

hudzekianin "hüccekan", *kalpazanis* "kalpazan", *lafazanis* "lafazan", *hasnadarin* "hazinedar", *reşpéris* "rençber, çiftçi", *themperhanás* "tembelane, tembel", *zerzevódyia* "zerzevat" *tahsindaris* "tahsildar", *tsuhadaris* "çuhadar"

Alıntı kelimeler Rumcaya geçerken, birlikte yeni anlamlar kazandığı -cı/-çi, -lı/-li, -lık/-lik, -sız/-siz gibi Türkçe ekleri de taşımışlardır:

babutcis "pabuççu", *davadzis* "davacı", *depsizis* "edepsiz", *gefedzis* "kahveci", *habarcis* "haberci", *hamamcis* "hamamcı"; *huizzisiz* "huy-suz", *kefsizikos* "keyifsiz", *hayırlıdikos* "hayırlı", *xuırlis* "huyllu",

merakli. meraklim “meraklı”; *bekarlıki* “bekârlık”, *galabalikkia* “kala-balık”, *masğaralikkın* “maskaralık”, *muzurluki* “muzurluk”, *parallis* “paralı”, *zâvallis* “zavallı”, *zorlis* “zorlu” vb.

b- Türkçe asıllı kelimeler

Türkçe kanalıyla girmiş olan Arapça ve Farsça kaynaklı kelimelerin yanı sıra pek çok Türkçe kelime de Kıbrıs Rumcasında görülmektedir. Bu kelimeler yapı bakımından kök, gövde veya birleşik olmak üzere üç şekilde de karşımıza çıkmaktadır:

bakıri “bakır”, *başın* “baş”, *boşikos* “boş”, *boi* “boy”, *but* “but”, *çiçekhi* “çiçek”, *dâdın* “tat”, *dzaki* “ocak”, *keçes* “keçe”, *keşin* “kel”, *kolin* “kol”, *kójin* “güç”, *mbeğın* “bey”, *paltas* “balta”, *soi* “soy”, *şıši* “şiş”, *yiabrâkyia* “yaprak” vb.

Gövde kelimeler, fiil tabanından veya isim tabanından türemiş iki veya daha fazla heceli kelimelerden oluşmaktadırlar. Bu kelimeler, isimden isim yapma eki olarak *-an*, *-ci*, *-çe*, *-daş*, *-çe*, *-li*, *-lik*, *-siz* ekleri ile fiilden isim yapma eki olarak da *-a*, *-ak*, *-ce*, *-k*, *-m*, *-ma*, *-mak*, *-ü* ekleri ile türemişlerdir:

arkadaşı “arkadaş”, *barmaklıki* “parmaklık”, *basdurmas* “pastırma”, *bayrakkin* “bayrak”, *boyacıs* “boyacı”, *çakmakcin* “çakmakçı”, *çalımya* “çalım”, *çurudéfo* “çürük”, *dolmas* “dolma”, *Durhciga* “Türkçe”, *eglences* “eğlence”, *eksikkos* “eksik”, *eldzi* “elçi”, *gartzilama* “karşılama”, *gayikin* “kayık”, *gemidzies* “gemici”, *gonakin* “konak”, *kapakki* “kapak”, *kavurmas* “kavurma”, *kaymakki* “kaymak”, *kıymas* “kıyma”, *oylâni* “oğlan”, *oğurlis* “uğurlu”, *oğursizis* “uğursuz”, *oksa* “yoksa”, *paltacıs* “baltacı”, *soro* “sürü”, *surgunin* “sürgün”, *yiazin* “yazı”, *yiarás* “yara” vb.

Birleşik kelimeler kalıp şekillerden veya kalıplaşmış söyleyişlerden oluşmaktadır. Bu birleşik kelimeler fazla değildir. Bu birleşik şekillerin bütün öğeleri Türkçe kelimelerden oluşabildiği gibi, bir yanı Türkçe asıllı, diğer yanı yerleşik alıntı veya iki yanı da alıntı kelimelerden oluşabilmektedir:

alışverişi “alış veriş”, *Allah kerim* “Allah kerim”, *baş üsdüine* “baş üstüne”, *baluk bazarın* “balık pazarı”, *eksikho(su)* “eksik olsun”, *elýysa* “öyleyse”, *fóşkerdi* “hoş geldin”, *garangozi* “karagöz”, *gocagari* “koca kari”, *godzabaşithes* “kocabaşlar”, *kabbukehayan* “kapıkahyası”, *karaboya* “kara boya”, *kartána* “kartana, akıllı kadın”, *kendikelénis* “kendisigelen, serseri”, *kherxanés* “kerhane, genelev”, *móasapis* “mal sahibi”, *muhasılağa* “muhasil ağa, tahsildar”, *Safa geldin İsmail ağa* “Sefa geldin İsmail Ağa”, *surusóyla* “sürüsüyle”, *yannidsarus* “yeniçeri”, *yianá-yianá* “yana yana”, *yivováş-yivováş* “yavaş yavaş”.

Kıbrıs Rumcasına Geçmiş Kelimelerin Genel Özellikleri

Kıbrıs Rumcasına Türkçe asıllı veya Türkçe yoluyla girmiş kelimelerin temel söz varlığı açısından değerlendirmesinde bazı ilginç sonuçlar ortaya çıkmıştır. Türkçe kelimelerden en dikkat çekici olanı, birçok fiil tabanının Rumca eklerle çekimlenmiş olmasıdır. Fiil kalıbında kelimelerin geçmesi etkilenmenin derinliğini de göstermektedir. Bu grup kelime sayısı bakımından her ne kadar yedinci sırada ise de, genel anlamda isim kategorisini dâhil ettiğimiz diğer gruplardan ayrılmaktadır. Listede 28 fiil belirlenmiş olup %3.79'luk bir oran oluştururlar:

ayınadizo "anlamak", *battilova* "battal etmek", *bozaro* "bozayım", *çathizo* "çatışmak", *ckordisen* "kurdu", *dayiandizo* "dayanmak", *deyinedizo* "dinlemek", *dolandirigo* "dolandırırım", *eğlencis* "eğlen", *giyari* "kıyar", *huylidigos* "huylanır", *kapárdizma* "kabarmak", *kavardizo* "kavurmak", *kayınadizo* "kaynatmak", *kazantizo* "kazanırım", *kelyazo* "kelleşiyorum", *kulyianderizo* "kullandırmak", *kunuštizo* "konuşmak", *pathizo* "batmak", *paurizo* "bağırarak", *payldizo* "bayılmak", *peendizo* "beğenmek", *saydizo* "saymak, hürmet ederim", *şaştizma* "şaşıyorum", *tanidizo* "tanımak", *vórdulas* "vurdu", *vorsuzefki* "uğursuzlaşır", *zabtigamni* "zapteder", *zafdin then don gammun* "zaptedemezler".

Yukarıda belirtilen fiillerin oluşturduğu gruptan başka kelimeler içerisinde %17.75'lik bir oran oluşturan eşya ve alet isimleri listedeki en kalabalık grubu oluşturur:

bakiri "bakır", *bardaki* "bardak", *bayraki* "bayrak", *çerçoves* "çerçeve", *defteri* "defter", *dzaki* "ocak", *gayikin* "kayık", *kazmas* "kazma", *keçes* "keçe", *leğeni* "leğen", *muşammas* "muşamba", *perdes* "perde", *saji* "sac", *šiši* "şiş", *thophóza* "topuz", *tufeki* "tüfek", *zembilin* "zembil", *zurnás* "zurna" vb.

Giyecek isimleri, eşya isimleri içinde de alınabilirdi. *babutsi* "pabuç", *çaruhi* "çarık", *çurapi* "çorap", *dulbani* "tülbent", *ferejés* "ferace, örtü", *fesin* "fes", *fustáni* "fistan", *kaókos* "kavuk", *kazákha* "kazak", *kemeri* "kemer", *peštimali* "peştimal", *yiélékha* "yelek" vb. gibi. On dokuz kelimededen oluşan %2.57'lik bu grup da dâhil ettiğimiz zaman eşya isimlerinin bulunduğu grup %20.32'lik bir orana ulaşmaktadır.

Rum mutfağındaki ürünlerin -domuz ve domuzdan mamul ürünler hariç- yüzde doksanı Türk mutfak ürünlerinden oluşmaktadır. Bunların isimleri asıllarının Türk olduğunu kanıtlar (İslamoğlu 1994b, 148-149). Rumcaya geçen kelimelerin oluşturduğu bir başka grup da yiyecek isimleridir. Tespit ettiğimiz 61

kelime % 8.26'lık bir oran oluşturmaktadır. Yine bu kelimelerde de Türkçe asıllı kelimelerin yanı sıra alıntı yerleşik kelimeler vardır:

basdurmas "pastırma", *bureka du keyma* "kıymalı börek", *çai* "çay", *çurékhi* "çörek", *çurvás* "çorba", *dolmas* "dolma", *dondurma* "dondurma", *draxanás* "tarhana", *ekmek kadayıfi* "ekmek kadayıfı", *haluvas* "helva", *xallómi* "hellim", *imam bayildi* "imambayıldı", *kafen* "kahve", *kapamás* "kapama", *kathméri* "katmer", *kaymakki* "kaymak", *kebabi* "kebab", *kıymas* "kıyım", *kiofdéri* "köfter", *lokhómi* "lokum", *musakkas* "musakka", *paklavás* "baklava", *paksimédi* "peksimet", *patsa* "paça", *purguri pilafi* "bulgur pilavı", *radzin* "rakı", *resi* "herse", *suşukko* "sucuk", *yioórdi* "yoğurt" vb.

İnsan ile ilgili sıfatları bildiren 56 kelime ile %7.58'lik bir grup oluşturmaktadır. Sıfatların bazılarında hem olumlu şekil, hem de olumsuz şekil kullanılmıştır: *keflis* "keyifli", *kefsizidikos* "keyifsiz", *oğurlis* "uğurlu", *oğusizis* "uğursuz" vb. İnsan ile ilgili sıfatların tamamına yakını olumsuz anlamlıdır. Bu durum dil etkileşimlerinde görülen tekinsiz (tabu) anlayışını da yansıtmaktadır: *phezevéngis* "pezevenk", *phiçis* "piç", *çifódis* "çifit, cimri", *kumarjis* "kumarcı", *kendikelenis* "kendisigelen, serseri", *oróspa* "oruspu". Örneklerden de anlaşılacağı üzere, sıfat bildiren kelimeler çoğunlukla isimden isim yapma eklerinden -lı/-li ve -sız/-siz ekleriyle türemişlerdir. Bu ekli yapılardan başka, basit sıfatlar veya yabancı eklerle türemiş sıfatlar da bulunmaktadır:

acemis "acemi", *ahmakis* "ahmak", *cesuris* "cesur", *depsizis* "edepsiz", *dérti* "dertli", *fukaras* "fukara", *huvardas* "hovarda", *kalpazanis* "kalpazan", *lafazanis* "lafazan, geveze", *misginissa* "miskin", *phindis* "pinti", *rezilis* "rezil", *şeréthis* "şirret", *şıhtin* "çetin", *tembeli* "tembel", *yiavóşis* "yavaş, miskin", *závallis* "zavallı", *zorbas* "zorba" vb.

Uzun süren Osmanlı hâkimiyetinin yansımalarını idare ile ilgili kelimelerde tespit etmek mümkündür. Bu kelimeler 38 adet olup, % 5.14'lük bir oran oluşturmaktadırlar:

çavóşis "çavuş", *dövlettin* "devlet", *eldzi* "elçi", *fermanin* "ferman", *gaimakamin* "kaymakam", *hasnadarin* "hazinedar", *kadıis* "kadı", *kaotan ağa* "kaptan ağa", *maliés* "maliye", *muhasil* "muhasil, tahsil", *muktaris* "muhtar", *ridzalin* "rical", *saray* "saray", *sópaşis* "subaşı", *suvaris* "süvari", *veziri* "vezir", *yannidsarus* "yeniçeri", *zaptien* "zaptiye" vb.

Yer ile ilgili kelimeler "Berudi" (Beyrut) kelimesi dışında özel isimler dâhil edilmemiştir. Yer ve yapı ile ilgili kelimeler ile ilgili toplam 38 kelime tespit edilmiş olup % 5.14'lük bir grup oluşturmaktadır:

postáni "bostan", *phervázi* "pervaz", *çifliki* "çiftlik", *dunyas* "dünya", *xáni* "han", *harémi* "harem", *xavza* "havuz", *kherxanés* "kerhane, genelev", *mayazí* "mağaza", *merrás* "mera", *ormáni* "orman", *thaváni* "tavan", *bahçes* "bahçe", *baluk bazarin* "balık pazarı", *dzaki* "ocak", *hamami* "hamam", *harmani* "harman", *gonakin* "konak", *kioşkin* "köşk", *laömi* "lağım, tünel", *mahallas* "mahalle", *saray* "saray", *sokadza* "sokak", *tabakhanan* "tabakhane", *tabani* "taban", *zondanin* "zindan" vb.

Meslek isimleri de % 4.60'lık bir oranla önemli bir yer tutmaktadır. 34 kelimedenden oluşan bu grupta isimden isim yapma eki -çı/-çi sıkça geçmektedir: *babutçis* "pabuççu", *boyacis* "boyacı", *çakmakçin* "çakmakçı", *sobacis* "sobacı", *tenekecis* "tenekeci" vb. Bundan başka, bünyesinde meslek bildiren bir anlatımın bulunduğu kelimeler de vardır:

bakkalis "bakkal", *dellalin* "dellal", *kasabis* "kasap", *pehlivanis* "pehlivan", *kulauzos* "kılavuz", *sarafis* "sarraf", *cambazis* "cambaz", *çobanos* "çoban", *tsuhadari* "çuhadar", *kalupjis* "kalıpçı", *khellejis* "kelleci", *marangós* "marangoz", *manávis* "manav", *reşpéris* "rençber, çiftçi" vb

Ayrı dinlere mensup olan iki toplumun ötekini tanıma sürecinde diline yerleşmiş olan dinî kelimelerle de karşılaşmaktadır. İslamiyet ile ilgili 26 kelime olup % 3.52'lik bir oranda Kıbrıs Rumcasında görülmektedir:

Allah kerim "Allah kerim", *ápidos* "abit, kul", *camin* "cami", *janapéthis* "cenabet", *ðervisis* "derviş", *xajis* "hacı", *xarómi* "haram", *hayırin* "hayır", *xójas* "hoca", *inşalla* "inşallah", *kurbani* "kurban", *maşalla* "maşaallah", *mavlóji* "mevlüt", *muezinis* "müezin", *medzidia* "mescit", *minare* "minare", *namazin* "namaz", *pairómi* "bayram", *ramazanin* "ramazan", *šeithánis* "şeytan", *thobé* "tövbe", *vállahi* "vallahi", *yiaxódis* "Yahudi", *yiálla* "yallah"

Rumcaya geçen kelimeler arasında kişinin yakın çevresi ile ilgili bitki isimleri (flora) ile hayvan isimleri (fauna) de geçmektedir. Hayvan ile ilgili olan kelimeler *esékhis* "eşek", *jamóza* "camız", *kiopékhis* "köpek", *maymu* "maymun", *şahini* "şahin", *tavşani* "tavşan" gibi doğrudan irtibatlı veya *baluk bazarin* "balık pazarı", *berenden* "perende, kuş", *xaiováni* "hayvan", *leşin* "leş", *soro* "sürü", *samureni* "samurdan yapılmış" gibi dolaylı yoldan irtibatlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Hayvanlarla ilgili 11 kelime olup % 1.49'luk bir orandadır. Bitkilerle ilgili kelimeler daha fazla sayıdadır. Hayvan isimlerinin iki katı kelime ile % 2.98'lik bir oran oluşturmaktadır.

ambanozi "abanoz", *ananás* "ananas", *ánison* "anason", *bahçes* "bahçe", *çayri* "çayır", *çiçekhi* "çiçek", *duti* "dut", *föli* "ful", *fundókhi* "fındık", *xarópi* "harnup, keçiboynuzu", *xaşıši* "haşhaş", *karpuzi* "karpuz", *kavaki* "kavak", *menekşes* "menekşe", *yiabrákya* "yaprak" vb.

Temel söz varlığı içinde önemli bir yer oluşturan organ isimlerine fazla rastlanmamaktadır. Rastlanan kelimelerin bir kısmı gerçek anlamda değil, mecazî anlamda kullanılmaktadır. 13 kelimedenden oluşan grup % 1.76'lık bir yer tutmaktadır:

başin "baş", *başithes* "başlar", *boğazi* "boğaz", *boi* "boy", *budi* "but", *garangozi* "karagöz", *kelin* "kel", *khellé* "kelle", *kolin* "kol", *köse* "köse", *kulákhi* "kulak", *perčemi* "perçem", *tabani* "taban"

Akrabalık ile ilgili kelimeler genel itibariyle birinci dereceden akrabalıkları göstermez. Mecazî anlamlarda da kullanılabilecek genel anlamlı kelimeler görülür. Akrabalık bildirdiği belirlenen 11 kelime grup ise %1.49'luk bir oran oluşturmaktadır:

pajanákhis "bacanak", *dayis* "dayı", *xanómi* "hanım", *kojamu* "kocam", *kartána* "kartana, akıllı kadın", *kartáşis* "kardeş", *milléthi* "millet", *oyláni* "oğlan", *soi* "soy", *stedé* "dede", *vasis* "vasi".

Sonuç:

Dil etkileşiminin bir yönünü diller arasında kelime alış verişi oluşturmaktadır. Kıbrıs'ta da yüzyıllar boyunca bir arada yaşamış olan Türk ve Rum toplumlarının dillerinde böyle bir etkileşimin olduğu görülmektedir. Daha önce Kıbrıs Türk ağzında unutulmakta olan kelimelerle ilgili incelememizde (Öztürk 2000), Rumcadan Kıbrıs Türk ağzına geçmiş kelimeleri belirlemiştik. Aşağıdaki listeden de anlaşılacağı üzere Türkçeden Kıbrıs Rumcasına geçen yüzlerce kelime de bulunmaktadır. Üstelik bu kelimeler kıyaslandığında alınan kelimelere göre daha fazla bir sayıyı yansıtmaktadır.

Kıbrıs Rumcasındaki Türkçe asıllı ve Türkçe yolu ile geçmiş alıntı kelimeleri işleyen Papapavlou'nun tespit ettiği alıntı kelimelere yaklaşık üçte birlik ilave ile 738 kelime belirlenerek sosyal dilbilim açısından değerlendirilmiştir.

Kıbrıs Rumcasına geçen kelimelerin, kelime hazinesinde çekirdek yapıyı oluşturacak grupları göz önüne alarak tasnif ettiğimizde, toplam 738 kelimenin 488'ini, yani %66.12'lik bölümünü on üç başlık altında topladık. Kalan %33.88'lik bölüm belli bir başlık altında toplamada zorluk çekilen kelimelerdir. Bu on üç grubu oluşturan kelimelerin oranlarını verecek olursak şöyle bir sonuca ulaşmaktayız:

1. Eşya ve alet isimleri ile ilgili 131 kelime	% 17.57
2. Yiyecek isimleri ile ilgili 61 kelime	% 8.26
3. İnsan özellikleri ile ilgili 56 kelime	% 7.58
4. İdare ile ilgili 38 kelime	% 5.14
5. Yer ile ilgili 38 kelime	% 5.14
6. Meslek isimleri ile ilgili 34 kelime	% 4.60
7. Fiil ismi bildiren 28 kelime	% 3.79
8. Din ile ilgili 26 kelime	% 3.52
9. Bitki isimleri ile ilgili 22 kelime	% 2.98
10. Giyecek isimleri ile ilgili 19 kelime	% 2.57
11. Organ isimleri ile ilgili 13 kelime	% 1.76
12. Hayvan isimleri ile ilgili 11 kelime	% 1.49
13. Akrabalık ile ilgili 11 kelime	% 1.49
Diğerleri 250 kelime	% 34.57
Toplam 738 kelime	% 100

Kelime gruplarının yüzdelerinden hareket edecek olursak, Kıbrıs Rumcasında görülen kelimeler daha çok bir arada yaşamının getirdiği toplumsal ilişkilerin yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Diller arasında kelime alışverişinde isim cinsinden kelimelerin geçişi normal olarak kabul edilir. Ancak Türkçe fiillerin Rumca eklerle çekimlenmiş şekillerinin olması olağandışı bir durumu yansıtmaktadır. Adadaki Rumca metinlerde böyle bir özelliğin olması iki yönlü olarak düşünülebilir. Birincisi anadili olarak Türkçeyi bırakıp Rumca'yı konuşan kişilerin dilinde yer edip kalmış olan kelimelerdir. İkincisi ise Türkçenin kuvvetli tesiri altında kalmış olan kişilerin dilinde görülen kelimelerdir. Kıbrıs'ta genel dil etkileşiminin seyrine ve yansımasına bakıldığında birinci şık daha muhtemel olarak görülmektedir. ©

Kıbrıs Rumcasındaki Türkçe ve Türkçe Yoluyla Girmiş Kelimeler

A

acem bilafi : Acem pilavı
 acemis, **ajamís**: Acemi
 ade, aten, haiti, **xúde**: Haydi
 adettin, andeti: Adet
 adzabis: Acaba
ayú : Ağa
 ağathes: Ağalar
 ahamakis, **axamúkhis**: Ahmak
ayiúzi: Ayaz
aynadízo: Anlamak
úxdi: Ahit
 ahenga: Ahenk
 alai, alayin: Alay
alémin: Alem
 alışverişi: Alışveriş
 Allah: Allah
 Allah kerim: Allah kerim
amún: Aman
 amaneti: Emanet
 ambanozi: Abanoz
 ambari, ambarin: Ambar
ananús: Ananas
únisos: Anason
úpidos: Abit, kul
 ardızihalin: Arzuhâl
arabús: Araba
 argiles: Nargile
 arkadaşı: Arkadaş
 artira: Artar
 asgerin, askerin, **aşkáris**: Asker
 asila: Asıl
 asila: Asil
 astari, **fóðra**: Astar
avúnda: Avanta
avúndajis: Avantaj

ayaris: Ayar (altın veya gümüş ayarı)
 ayıbin, aibin, **aíbi**: Ayıp

B

babutçis: Ayakkabı tamircisi, pabuççu
 babutsi, **papúça** : Pabuç
 bahari: Bahar
 bahçes, **paksés** : Bahçe
 bahşişi, **pakşışi**: Bahşiş
 bakırı: Bakır
 bakkalis, mbakalin, **pakhális**: Bakkal
 baluk bazarin: Balık pazarı
 bardaki: Bardak
 barmakliki: Parmaklık
 barudi, **paróti** : Barut
 basathes: Paşalar
 paşalikkın: Paşalık
 basdurmas, **pasturmás**: Pastırma
 baş üsdüne: Baş üstüne
 başın: Baş
 başithes: Başlar
 baterdi, **pathirdi**: Patırdı
 battalios: Battal
 battılova: Battal etmek
 bayadigos: Bayat
 bayrakdaris: Bayraktar
 bayraki, **pairúkhis**, bayrakkin,
 bayirakkın: Bayrak
pairómi: Bayram
 bazarin, pazari, **pazúri** : Pazar
 bazareo, **pazarlıki** : Pazarlık
 bekaris, **pekhyáris**: Bekar
 bekarliki: Bekarlık
 belas, mbelan, **pelús** : Bela
 belathes: Belalar

bereketi: Bereket
perikhiúrdersi: Bereket versin
 berenden: Perende
 berki, **pérki**, berkimu, beklim: Belki
 Berudi: Beyrut
 Berudkanı: Beyrutlu
 beskesin, beskesin: Peşkeş
 bettikos: Bet, fena
 boğazi: Boğaz
 bohcas, bokşa, **pokşas**: Bohça
 boi: Boy
postóni: Bostan
 bostanci: Bostancı
 boşikos, **póşikos** : Boş
 boyacıs, **poııajıs**: Boyacı
 boyam, **poııú**: Boya
 bozaro: Bozayım
 budi: But
 bureka du keyma: Kıymalı börek
 bureka du anaris: Norlu börek
 burekki, **purékhi**: Börek
puró: Boru
 burucıs: Borucu

P

pačavóra: Paçavra
 pajanákhis: Bacanak
 paji Pazı
paxarikú: Baharat
 paxdónno: Baht
phúi: Pay
paklavús: Baklava
paksimúdi: Peksimet
phúla: Pala
 palazin, **phalúzin**: Palaz, küçük güvercin
 paltacıs: Baltacı

paltas: Balta
pómia: Bamyas
 pancari, **phanjúari**: Pancar
pandófla: Terlik
 paras, **pharús**: Para
parallıs: Paralı
 pathúlikos: Batıl
pathízo: Batmak
 patsas : Paça yemeği
paurízo: Bağırmas
payldízo: Bayılmak
peendízo: Beğenmek
 pehlivanıs: Pehlivan
phekrıs: Bekri, ayyaş
 pelezékhi: Bilezik
pelledó: Belli
perčémi: Perçem
 perdes: Perde
 perpándıs: Berbat
phervúzi: Pervaz
 peşkeşi: Peşkeş
 peşkiri: Peşkir
 peştimali: Peştamal
 petmezi: Pekmez
peyxalı: Tek yol, ihtiyaç (bihemal RÖ)
phezevéngıs: Pezevenk
pičúmi: Biçim
phičıs: Piç
 pilafi, bilafi: Pilav
 pilándza: Plan
pilé: Bile
phindıs: Pinti
poilé: Böyle
 pólikos: Bol
pulóška: Utanma, (bulaşık RÖ)
phólli: “pul”
pulókhi: Kalabalık, bölük
pulumújin: Kirli, çok pis (bulamaç RÖ)

purguri, **purȳuri**: Bulgur, yarma buğ-
day
purguri pilafi: Bulgur pilavı
phúsi: Pus
phósulas: Pusula
phóštis: Puşt

C

júba: (Çok ucuz), caba
cambazis: Cambaz
cami: Cam
camin: Cami
jamóza: Camız
janapéthis: Cenabet
jánemou: Canım
cebi, **jépi**: Cep
jellári: Kiler, bodrum
ceremes, **jeremé**: Cereme,
cesuris: Cesur
jizvés: Cezve
dzezvetes: Cezveler
ckourtisen: Kurdu
cömertikis: Cömert
cumbuki: Çubuk
cumbuşi, **jimbósi**, dzunbuşin: Cümbüş
cüces: Cüce

Ç

dsadari, **čadiri**: Çadır
tsadirga: Çadırlar
čai: Çay
čakhí: Çakı
čaqkhíli: Çakıl
čakhpína(is): Çapkın
čakmáki: Çakmak
çakmakcin: Çakmakçı

čalímya: Çalım
çanta, **tsénda**: Çanta
tzarsin: Çarşı
çaruhi, **čarikhi**: Çarık
čathólli: Çatal
çattizma, çattizmos: Çatışma, mani
čathízo: Çatışmak
čaóšis: Çavuş
čayri: Çayır
çemberi: Çember
çengeli, **čengélli**: Çengel
čengína: Çingene
čičekhi: Çiçek
čiflíki: Çiftlik
čifúdis: Cimri, çıft
čirákhi: Çırak
çobanos: Çoban
çorçoves: Çerçeve
çöha: Çuha
tsuhadari, tsuhadaris: Çuhadar
çurapi: Çorap
čurékhi: Çörek
čurudéfko: Çürük
čurvás: Çorba
čuváli: Çuval

D

dúdin: Tat
dakhónia: Takunya
damlús: Tabla
dangalaki: Dangalak
davadzis: Davacı
dayiandízo: Dayanmak
dayís: Dayı
défi: Def
defteri, **deftéri**: Defter
dellalin, **dellális**: Dellal

depsızis: Edepsız
 derbedéris: Derbeder
 derebeyi: Derebeyi
dérti: Dertli
đervísis: Derviş
destés: Deste, bir kibrit kutusu
deynedízo: Dinlemek
 divani, **diváni**, divanın: Divan
 dolabga, **dulápha**, dolapi: Dolap
 dolandırigo: Dolandırırım
 dolmas, dolmathes, **dolmádes** : Dolma
 lâhano dolmathes: “Yaprak dolması,
 sarma
 dondurma: Dondurma
 dövlettin: Devlet
đrayumános: Tercüman
draxanús: Tarhana
 dulbani: Tülbent
dóli: Tül
 dumanı: Duman
dunyús: Dünya
 durhcıga: Türkçe
 duti: Dut
duvári: Duvar
duzína: Düzine”
 dümbeleki: Dümbelek
 dzaki: Ocak

E

eglences, **ylénjés**: Eğlence
 eğlencis: Eğlen
 ğlendi, **yléndi**: Eğlenti, eğlence
 ekmek kadayıfı: Ekmek kadayıfı
 eksikikos, **eksíkhi**: Eksik
eksíkho(su): Eksik olsun
 eldzi: Elçi
 eléysa (mu): Öyleyse

esékhis: Eşek

F

fakhíris: Kahin, düşünür, (Hint fakiri
 RÖ)
fanári: Fener
Farsí: Farsi, Farsça
fállaxos: Fellah
fellós: Mantar, tapa
 fendzanin, **fenjáni**, filcani: Fincan
ferejés: Örtü ,peçe, ferace
 fermania: Fermanlar
 fermanin, firmani, **firmáni**: Ferman
 fesin, **fési**: Fes
 fıstikikon, **fustóki**: Fıstık
 filayettin: Vilayet
 fitili, **fitílli**, fidilin: Fıtıl
fóşkerdi: Hoş geldin
 fukaras, **fukarús**: Fakir, fukara
fóli: Çiçek adı, ful
fundóki: Fındık
 fustáni: Fıstan
fuşékhi: Fışek

H

habargamas: haberlerimiz
 habaricis: Haberci
 habarin, **xapári**: Haber
 habbin, **xáphi**: Hap
 hadzivadis: Hacivat
 hafiyes: Hafıye
 xajis: Hacı
 hakki, hakkin: Hak
 halali, **xaláli**: Helal
 haliamas: Hálllerimiz
 halin, **xalı**: Hâl

xalkós:Halka, küpe
xallómi: Hellim
 haluvas, **xaluvós:** Helva
 halvaliki: Helvalık
 hamalis, **xamólis:** Hamal
 hamamcis: Hamamcı
 hamami: Hamam
xanjúri: Hançer
xóni: Han
 xanómıssa: Hanım
 haradzin: Haraç
xarémi: Harem
xarjillíkhi: Harçlık
 harmani, **xarmóni:** Harman
xarrómi: Haram
xartučos: Hartuç, kâğıt torba
xarópi: Keçiboynuzu, harnup
 hasnadarin: Hazinedar
 hasznen: Hazine
xaşıí: Haşhaş
 hatas, hattas, **xathús:** Hata
xathíri: Hatır
 havan: Hava
xavús: Havadar, havai, zevk (havas RÖ)
xaúza: Havuz
 hayirin **xaíri:** Hayır
 hayırlidikos: Hayırlı
 hazirin, **xazíri:** hazır
xaivóni: Hayvan
 hazza, **xúzi:** Haz
xiçin: Hiç
xillés: Hile
xójas: Hoca, müezzin
 hudzekkianin: Hüccekan
 hui, **xúi:** Huy
xuirlís: Huylu
 huylidigos: Huylanır
 huizzissiz: Huysuz

hurmades, **xurmódes:** Hurma
xusméthi: Hizmet
 huwardas: Hovarda

İ

imam bayıldı: İmambayıldı
 imreti: İbret
 imríki, **imbríkhi:** İbrik
 imrişimi: İbrişim
 inatcis, **ýinaçís :** İnatçı
 inati, yinattin, ğınadin, yğınadin,
ýinúdi, xinaéthi: İnat
inşalla: İnşallah
ispúthi: İspat
 itaattin: İtaat

G

gabalin: Dinlenmeden çalışmak, gabal
kafés, kafen: Kahve
 kafethes: Kahveler
 gafedzin, gefetzi, **kafejis:** Kahveci
 gafenen: Kahvehane
 gaimakkamin: Kaymakam
 galabalikkia, **kalapalíkya:** kalabalık
 galadobourekko: Sütlü börek
 gandilin, kandil: Kandil
 garangozi, **karakyózis:** Karagöz
ýaryúra: Gargara
 gargaşalikkın, **karkaşalíkhi:** Kargaşalık
 karçi ,**karjí:** Karşı
karjillíkhi : Karşılık
 gartçimmu, gartzimmas: Karşımda
 gartzilama, karçilamas: Karşılama
 kavgacis, **kavgajís:** Kavgacı
 gavgaes, kavgaes: Kavgalar
 gavgan, kavgas, **kavyas:** Kavga

gayikin, gaikin, kayıkı, **kayíji**: Kayık
 gayıkka: Kayıklar
 gayrettin, **kairéfi**: Gayret
 yazóza: Gazoz
 gemidzies: gemiciler
 gerdanen: Gerdane
 giyari: Kıyar
 gocagari, **kojúgari**: Kocakarı
kojúmu: Kocam
 godzabaşithes: Hocabaşlar
 gonakin, konaki, konadzin, **konójin**:
 Konak

K

kapúrdizma: Gösteriş yapma, kabarmak
 kabukehayan: Kapıkahyası
 kabiles, **kapilés**: kabile
 kabuli: Kabul
 gadayifin, kadeyifi, **kadeyífi**: Kadayıf
kadifés: Kadife
kaðis: Kadı
kafúsi: Kafes
kúyrin: Kahir
 kalayi, **kalóyi**: Kalay
 kalfas: Kalfa
kalópi: Kalıp
kalupjís: Kalıpçı
 kalpazanis: Kalpazan
 kalpigoz: Kalıpçı adam (sahtekâr)
 kama: Kama
 kamçıki, **kamiçi** : Kamçı
 kanati: Kanat
 kandakki: Kontak
 kantarcis: Kantarcı
 kantari, **kandúri**: Kantar
 gappacin, kapakki, **kaphúki**: Kapak

kapama, **kapamús**: Kapama (et yemeği)
kablamús: Kaplama
 kapladizo: Kaplamak
kapúro: Kaparo
 karaboya: Karaboya
 karamania: Karaman
karúri: karar
karavúna: karavana, leğen
 karavani,: Kervan
karkóla: Karyola
 kari: Kâr
 karpuzi, **karpúzi**: Karpuz
kartúna: Akıllı kadın
kartúşis: Kardeş
 kasabis, **kasúpis**: Kasap
 kaséri: Kaşar
kaskavúlli: Peynir çeşidi
kathúri: Katar
 katibis: Katip
kathméri: Katmer
 kavaki, **kavúji**: Kavak
 kavardizo, **kaurdízo**: Kavurmak
 kavurmas : kavurma
kaúkhos: Kavuk
 kavtanaga: Kaptanağa
 kayas, **kayíús**: Kaya
 kayas: Kahya
 kayısı, **kayısı**: Kayısı
kayilés: Gaile
kayíşi: Kayış
 kaymakki, gaymakkin, **kayimóghi**:
 Kaymak
 gaymakli: Kaymaklı
kayinadízo: Kaynatmak
kazúkha: Kazak
kazandi: Kazandı
 kazani, **kazúni**: Kazan
 kazazis: Kazancı

kazantizma: Kazanırım
 kazantizo: Kazanmak
 kazmas, **kasmús**: Kazma
 kebabi: Kebap
 keçes: Keçe
 kefi, **khéfi**: Keyif
 keflis: Keyifli
 kefsizikos: Keyifsiz
 kefilin: Kefil
 kelin, **khélis**: Kel
khellé: Kelle
khellejís: Kelleci
 kelyazo: Kelleşiyorum
 kemeri: Kemer
kendigelénis: Serseri, kendigelen
 khjerathos: Kerata, boynuzlu
khrózia: Kiraz
 kergefi: Gergef
kherxanés: Kerhane, genelev
 kesati: Kesat
 kısmettin, **khisméthi**: Kısmet
 kıymas, **keymús**: Kıyma
khíuri: Kar
kiasés: Kase
kielepšés: Kelepçe
kilíkh: Kötü durum, kılık"
 kilimi, **khilími**: Kilim
 khilínjiros: Kirli
khiofdéri: Köfter, üzüm suyu ve undan
 yapılmış şekerleme
khiofékhis: Köpek
 kiöşkin: Köşk
 kiracis, **khirajis**: Kiracı
khirús: Kira
 kitabis, **khethúba**: Kitap
khióngi: Künk
khočávi: Koçan
 kolin: Kol

kolokúsi: Kudüs enginarı, kolokas
 kornáro: Korna
 kovas: Kova
 köftes, **khioftés**: Köfte
 köse: Köse
 kuburi: Kubur, boru, tüfek
kuduró: Kabala
kulókhi: Kulak
 kulauzos, **kulaóji**: Kılavuz
kulójia: Kulunç
kulyianderízo: Kullandırmak
kuphés: Kubbe
kumarjís: Kumarcı
kumóri: Kumar
 kumaşli: Kumaş
 kumuni: Küp
kupha: Kupa
kupépya: Gubbeza, bir yemek
kunuštizo: Konuşmak
 kurabiyes, **kurapiyés**: Kurabiyeye
kurpóji: Kırbaç, kamçı
kurčóni: Kurşun, mermi
kósuero: Kusur
 kurbanı: Kurban
kursáros: Korsan
kutí: Kutu
 kójin: Güç
kóthukos: Küçük
kóza: Kuze, desti
 khyéškya (mu): Keşk

L

lafazanis, **lafazónis**: Lafazan, geveze
laömi: Tünel, lağım
lakhirdín: Lakırtı
 laüdo: Ud
 leğeni: Leğen

lekes: Leke
leşin: Leş
 leşa, : Leşler
 levéndis: Levent
 lokmas, **lokmódés**: Lokma
 lôkumi, **lokhõmi**: Lokum
lõfa: Lif
luvõ: Luvana, bezelye cinsinden bir bitki

M

madémi: Çelik, maden
mayazı: Mağaza
 mahallas, **maxallós** mahallan: Mahalle
 mahallebin, **maxallepı**: Muhallebi
 mahsulia, maksulin, **maksóli**: Mahsul
 makaras, **makharós**, **mbókaris**: Makara
maliés: Maliye
 malin, **mólin**: Mal
manóvis: Manav
 mandalin: Mandal
mandılı: Mendil
 mangali: Mangal
marangós: Marangoz
 marazin, marazi, **marúzi**: Maraz
 marifeti: Marifet
 markuci: Marpuç
múrsapis: Mal sahibi
 masgaralikkın: Maskaralık
 masrappas, **mastraphús**: Maşrapa
maşıú: Maşa
 maşala, maşala, **múnşalla**: Maşaallah
 mataras: Matara
maulóji: Mevlüt
 mavi: Mavi
 maya: Maya
maymó: Maymun

mazáji: Küçük oklava
 mbeğın, **mbéyis**: Bey
 meclisi: Meclis
 medzidia: Mescit
 meltemi: Meltem
 menekşes: Menekşe
méngeni: Mengene
 meraki, **merúkhı**: Merak
 meraklis, **meraklís**, meraklim: Meraklı
 mercani: Mercan
merrós: Mera
 mezes, **mezés**: Meze
miléthi: Millet
 minare, **minarés**: Minare
 mirasi, **mirósi**: Miras
 misginissa, **miskínis**: Miskin
mizarólla: Mizan, ölçü
molóxa: Molohiya
muezínis: Müezzin
 muğdaris: Murdar, pis
 muhasilağa: Muhasil ağa
 muhasilis: Muhasil
móxdı: Mühdi, hediye veren
 muktaris, **muxtarıs**: Muhtar
 murtatis: mürtet, dönme
 musafiris, **muşafırıs**: Misafir
 musakkas, **musakhús**: Musakka
 muşammas: Muşamba
 muzuris: Muzır
 muzurluki: Muzırlık
muşterıs: Müşteri
 müşterinan: Hanım müşteri

N

namazin: Namaz
 nami, **námin**: Nam
 nazi, **núzi**: Naz

nişûni: Nişan

O

oyláni: Oğlan

oğuri, **γûri:** Uğur

oğurlis: Uğurlu

vursuzefki: Uğursuzlaşır

oğursizis,ğursuzis, vursuzis, **γursúzis :**

Uğursuz

vursuzlikkin: Uğursuzluk

okka: Okka

oksa: Yoksa

ondas: Odacı

ormáni: Orman

oróspa: Orospu

R

radzin: Rakı

rúfi: Raf''

rahatı, rahattin, **raxúthi:** Rahat

ramazanin: Ramazan

rasti: Rast

rayiathes: Reaya

reçeli: Reçel

resi: Herse

reşpéris: Rençber, çiftçi

rezilis, rezilin, **rezíli:** Rezil

ridza: Rica

ridzalin: Rical

rüşveti: Rüşvet

S

sadé: Sade

safa geldin İsmail ağa: Safa geldin İsmail Ağa

safi: Saf, temiz

sahani: Sahan

súji: Sac

saítha:Avlama, avcılık

súkhi(mu): Sanki

sakatis, **sakhútis:** Sakat

sakatliki: Sakatlık

sali: Sal

samureni: Samurí

sarafis, sarrafin: Sarraf

saray, sarayon, sarayi, **sarúi:** Saray

saydizo, **sayidízo:** Sayamak

sefdahi: Siftah

seferi, seferin, **seférin:** Sefer

sefhda: Sevda

selameti: Selamet

sendúki: Sandık

senduksiz: Sandıkçı

sepetya: Sepet

seryiáni: Gezme, seyran

sevdas, **sevdá:** Sevda

seyirin, **seyirin:** Seyir

siklettin: Sıklet

sinaklíkhia: Silahlık, depo

siní: Sini

sirobi, **siróphi:** Şurup

sisúmi: Susam

skambíli: İskambil

skembé: İşkembe

smarladizo: Ismarlama

soba: Soba

sobacis: Sobacı

sokadca, sokaki, **sokhúki:** Sokak

soro: Sürü

surusóyla: Sürüsüyle

sói : Soy

soyimmu: Soyum

soyissu: Senin soyun

súpašis:Subaşı
stedé: Dede
 surguni, surgunin: Sürgün
 surmaya, **surmayiú:** Sermaye
suróphi: Gurup, gün batımı
sústa: Susta
 suşukko, **šusókhos:** Sucuk
 suvandza: Sıva, dekor
 suvaris: Süvari

Ş

šahini, **šaxínin:** Şahin
 šali, šalin: Şal
 šamatathes: Şamata
 šammali: Şamali (Şam tatlısı)
 šarti: Şart
 šaštizma: Şaşırırım
 šaštizo, **šasdízo:** Şaşmak
šeithúnis: Şeytan
šerréthis: Şirret"
 šiltes: Şilte
šiši: Şiş
šithún: Çetin

T

tabakhanan: Tabakhane
thabakhéra: Tabaka
thapónja: Tabanca
 tabani: Taban
 tahsindaris: Tahsildar
 taini: Tayin
 takimi: Takım
 taktin: Taht
 talaturi: Talatur, cacık
 talimin: Talim
thamún: Tamam

thamakhéris: Tamahkar
thamóši: Tamahkar, tamahçı
 tambakis: Tabak
 tamburas: Tambura
 tanidizo, **thanedizo:** Tanımak
 tapsi: Tepsi
 tarafi: Taraf
tharífa: Tarife
 tasi: Tas
 Tatari, tattaris: Tatar
thóthis: Tat, kekeme"
 tava, **thavús:** Tava
thavóni: Tavan
thóvli: Tavla
 tavşani: Tavşan
 tazedigos, **thazédikos:** Taze
 tebdilin: Tebdil
 teli, **thélli :** Tel
 tellalis: Tellâl
 tembeli, **thembélis:** Tembel
themperhanús: Tembelhane, tembel
 tembeşiri: Tebeşir
thembíši: Tembih, teklif
themennús: Temenni
 temessukin: Temessük, senet
 tencerer, tenzere, **thenjerés:** Tencere
thenekhés: Teneke
 tenekecis, **thenekhéjis:** Tenekeci
thepsí: Tepsi
therbiés: Terbiye
 teskeres: Tezkere
 testes: Testi
thobé: Tövbe
thóphis, tupi: Kumaş topu
thophúza: Topuz
 torbas: Torba
thorfandú: Turfanda
thózi: Toz

tufeki, **dufēçin** : Tüfek
thulúmba: Tulumba
tulumi, **thulúmi**: Tulum
turlu: "türlü (yemek)

V

vállahi: Vallahi
valin: Vali
vasís: Vasi
veresiyé: Veresiye
veziri: Vezir
viða: Vida
vórdulas: Vurdu

Y

yannidsarus: Yeniçeri
yiabrukya: Yaprak
yahni, **yiaxní**: Yahni
yiaxúdis: Yahudi
yiakhús: Yaka
yialéli: Yalelli
yiálla: Yallah
yianú-yianú: Yana yana
yarús: Yara
yiúoma: Yağma
yasúkhin: Yasak
yasumín: Yasemin
yoğurdi, **yiáurdi**: Yoğurt
yiavúş-yiavúş: Yavaş yavaş
yiavúşis: Yavaş, miskin

yiazín: Yazı
yielékho: Yelek
yiérimo: Yârim
yiönin: Oyun
yuvarlakiya: Köftecik

Z

zabtigamni: Zapteder
zafđin then don gamnun:
Zapdedemezler
záftin: Zapt
záxari: Şeker
zamanin, **zamúnyia**: Zaman
zaptien, **zafdiés**: Zaptiye
zati, **zathín**: Zaten
závallis: Zavallı
zexírin: Zehir
zemberékhi: Zemberek
zembilin, **zembúli**: Zembil
zerzevúdyia: Zerzevat
zevkin, **zéfkin**: Zevk
zeybekkithes: Zeybekler
zimbúli: Sümbül
ziyafettin, **zıaféthın**: Ziyafet
zondanin: zindan
zorbas, **zorbús**: Zorba
zóri: Zor
zorin: Zorla
zorlís: Zorlu
zurnás: Zurna

KAYNAKLAR

- An, Ahmet: (1999) "Kıbrıs'ta Yaşayan İki Ana Etnik Ulusal Toplum Arasındaki Kültürel Etkileşim", *Kıbrıs Türk Kültürüne Yazılar, Lefkoşa*, s. 27–36.
- Devellioğlu, Ferit: (1997) *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, 14.bs*, Ankara.
- Ergün, Sami: (1966): *Larnaka Ağzı, Ankara Üniversitesi DTCF yayınlanmamış lisans tezi, Ankara*.
- Gelen, Nazemin: (1986) "Kıbrıs Türkünün Kökeni, Aksanı ve Gelenekleri", *Halkbilim Sempozyumları, İstanbul*, s.275–279.
- Gökçeoğlu, Mustafa: (1994) *Tezler ve Sözcükler, c.III, Lefkoşa*.
- Hakeri, Bener Hakkı: (1992) *Kıbrıslı Türk Ansiklopedisi, c.I-II, Kıbrıs Gazetesinin hediyesi, KKTC*.
- İslamoğlu, Mahmut: (1994a) "Dipkarpaz Rum Folklorunda Türk Folklor Unsurları", *Kıbrıs Türk Kültür ve Sanatı Araştırma-İnceleme Yazıları (Tebliğler), Lefkoşa*, s.184–194.
- İslamoğlu, Mahmut: (1994b) "Kıbrıs Rumcasında Türkçe Sözcükler", *Kıbrıs Türk Kültür ve Sanatı Araştırma-İnceleme Yazıları (Tebliğler), Lefkoşa*, s.137–150.
- İslamoğlu, Mahmut: (1994c) "Türk Dili-Türk Halk Edebiyatının Kıbrıs Rum Halk Edebiyatı Üzerindeki Etkileri", *Kıbrıs Türk Kültür ve Sanatı Araştırma-İnceleme Yazıları (Tebliğler), Lefkoşa*, s.63–80.
- Öztürk, Rıdvan: (2000) "Kıbrıs Ağzının Kelime Hazinesindeki Değişmeler", *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Proceedings of the Third International Congress for Cyprus Studies 13–17 Kasım/ November 200, C. II Dil-Edebiyat, (Yay. Haz. İsmail Bozkurt), Gazimağusa-KKTC*, s. 27–45.
- Öztürk, Rıdvan: (2003), "Dil Erimesi, Kimlik Erimesi ve Kıbrıs", *Türk Dili, Sa. 614, Ankara*, s.209–219.
- Öztürk, Rıdvan: (2005), "Sözlü Anlatımların Bir Başka Dil İle Anlatılması: Rumca Anlatılarda Türk Halk Verimleri", *Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslar Arası Sempozyumu, T.C. Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü ile UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 25–27 Kasım 2004, Ankara*.
- Papapaoulou, Andreas N.: (1994) *Language Contact & lexical Borrowing in the Grek Cypriot Dialect, Atina 1994*.
- Nişanyan, Sevan: (2002) *Sözlerin Soyağacı, Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü, Adam Yayıncılık, İstanbul*.
- Tahsin, Arif Hasan: (1990) *Nice Vukuatlı Bayramlara ve Nigose Baba, Söz Yayıncılık, Lefkoşa*.
- Tietze, Andreas: (2002) *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügati, c.1, Simurg Yayınları, İstanbul-Wien*.
- Türk Dil Kurumu Yayınları (1988): Türkçe Sözlük, c.I-II, Ankara*.